

Ræða flutt á Vesturlandi 1955

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Ræður og greinar 1950-1968.

Askja 4-4, Örk 7

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Ég hefi engan mann heyrt vefengja, að síðustu árin hafi orðið ótrulega miklar framfarir hér á landi. Hinu hefur verið fleygt, að þær framfarir væru síður en svo að þakka stjórnámálsmönnum, heldur hefðu þær orðið þrátt fyrir þá, því að þeir og þeirra verk væri til ills eins.

Mér, sem hefi fylgzt með stjórnámálum allt frá barnæsku og sjálfur tekið nokkurn þátt í þeim allan minn starfsaldur, er það sennilega ljósara en mörgum öðrum, að áhrif stjórnámálsmannanna eru þýsna takmörkuð bæði til góðs og ills. Í lýðfrjálsu landi er það auðvitað þjóðin sjálf, sem árslitum ræður, og stjórnámlin eru aðeins einn þátturinn í lífi hennar, og farsæld hennar og völgengni er undir fmsu öðru komin en stjórnámálakvörðunum. Úr samsafni ónytjunga verður ekki fyrir atbeina fárra manna sköpuð dugmikil þjóð og heilbrigð þjóð þarf ekki að glata gæfu sinni, þó að hún hafi lélega stjórnendur um sinn. Allt eru þetta sáðsæ sannindi, svo og það, að valfrelsi stjórnámálsmannanna er oft minna en í fljótu bragði virðist og þeir sjálfir og aðrir atla. Hver maður er barn síns tíma og háður ytri aðstæðum að verulegu leyti. Hinir sönnu forustumenn eru þeir, sem þrátt fyrir alla örðugleika hefja sig til æðri yfirsýnar en allur fjöldinn og fá hann til athafna, sem ella hefðu verið látan vera. Við Íslendingar höfum átt slíka forustumenn og þarf eigi annað en að nefna nafn Jóns Sigurðssonar

til áunnunar því. Slík ofurmenni eigum við ekki nú. En jafnvel þeir hversdaglegu stjórnmálamenn, sem nú eru uppi, hafa átt framkvæðið að ýmsum ákvörðunum, sem ekki verður um deilt að hafa mikla þjöðingu fyrir framtíð þjóðarinnar. Má þar tilnefna stofnanum lýðveldisins 1944, og ákvarðanir Alþingis 1949 og '51 um að skipa okkur í flokk hinna vestrenu menningarþjóða, til varnar frelsi og friði í heiminum. Ennfremur stefnubreytinguna 1950, sem enn var færð til betri vegar 1953, er horfið var frá síðari hótum og kvöldum á framkvæmdum og viðskiftum landsmanna til frjálsræðis og sjálfákvörðunar réttar einstaklingsins um hans eigin málefni. ~~Sam~~ Síðast dæmi ~~stól~~ og nefna samning núverandi ríkisstjórnar um rafvæðingu veitanna.

Auðvitað eru ódnig dæmi þess, að ákvarðanir ríkisstjórnar og Alþingis hafa að engu orðið vegna andstöðu öflugra aðila. T.d. hefur viðleitnin til að festa verðlag og tryggja atvinnuþryggi og fjárhagskerfi þjóðarinnar beðið verulegan hnekki vegna afstöðu verkafólshreyfingarinnar. Miklu oftast hefur það þó orðið hin síðari ár, að stjórnmálaforingjar þjóðarinnar hafa með stuðningi meirihluta hennar komið vilja sínum fram til þjóðinni í heild og fjölmörgum einstaklingum/ómetanlegs gagns. Stjórnmálamennirnir eiga því áreiðanlega sinn þátt í þeim öru framförum, er orðið hafa hér á landi síðasta áratuginn.

Aldrei hefur ræktum landsins fleygt eins frem. Hásgæri til íbúða og atvinnurekstar aldrei verið meiri í sveitum og þéttbýli. Samgöngubetur orðið meiri. ~~og~~ Atvinnuvegirinnir hafa eflast, þrátt fyrir matgs konur

á landi, í lofti og í lagi aldrei

örðugleika svo sem sauðfjársjúkdóma til sveita og síldarþrest við sjáverslóuna. Almennigur hefur aldrei í sögu landsins notið betri lífskjara. Skólar og sjúkrahús hafa víðs vegar risið af grunni og menning og listir eru nú fjölbreyttari í landinu en nokkru sinni fyrr. Þannig metti lengi telja, og skal eg þó láta staðar numið.

Það er fagurt vitni um dug íslensku þjóðarinnar, að hún jafnlít til þjóð í svo stóru og örðugu landi, skuli hafa getað gert allt það, er hér hefur verið afrekað. En það er einnig sönnun þess, að rétt hefur verið stefnt, að forustan í stjórnmálunum hefur ekki brugðist.

Rétt er að hafa þetta í huga, þegar því er haldið fram jafnvel af sumum þeim, er í orði kveðnu styðja náverandi stjórn, að í raun og veru sé rangt stefnt og miklu betur hefði farið, ef með öðrum hefði verið unnið en okkur Sjálfstæðismönnum. Á stjórnarfundum verðum við að vísu ekki svo mjög varir við þann ófrið, sem nú er reynt að magna gegn okkur. Vitanlega eru þús ágreiningsefni á milli flokks í ríkisstjórninni og togstreita um málefni, sem geri menn með eðlilegum hætti nokkuð leiðan hvern á öðrum.

En þó að samstarfsmenn þeir, er ég hefi haft í ríkisstjórn á nokkuð mörgum árum séu auðvitað misjafnlega hafir og ólíkir að skapgerð, þá hefi ég aldrei þurft að efast um góðvild neins þeirra, meðan á samstarfinu stóð, eða vilja hans til þess frá sínu sjónarmiði að finna hina bestu árlausn mála. Þess

vegna vekur það óneitanlega nokkra furðu, þegar mál-
gögn þessara sömu manna láta sér ekki nægja deilur
um þann raunverulega ágreining, sem fyrir hendi er
eins og t.d., að við Sjálfstæðismenn erum hliðhollari
frjálsræði í viðskiftum og trúum minna á gagnsemi
opinberra afskifta en Framsóknarmenn. Í stað þess
að deila um það, sem raunverulega skilur og máli
skiftir, eða fundinn upp hinn og þessi þvættingur,
þmist til árássa á okkur persónulega, samstarfsmenn
Framsóknarmanna, eða Sjálfstæðisflokkinn í heild.
Sumt af þessu verður raunar frekar að teljast til
gamans en alvöru, og má raunar skoða sem eins konar
vitnisburð um framþróunina og vöxtinn í íslenskum
stjórnámálum. Fyrir 30 árum var t.d. flokksfóringja
okkar, Jóni Þorlákssyni, legið mjög á hálsi fyrir
það í Tímanum, að hann hefði uppi í Stjórnarráði
verið að lesa bók, sem hét "Maðurinn frá Suður-
Ameríku". Nú er sú breyting á orðin, að við eigum
sjálfir að vera "Mennirnir frá Suður-Ameríku", hvað
sem það nú annars á að merkja!"

Ef með því heiti á að gefa í skyn, að
við Sjálfstæðismenn séum síður trúir lýðræðinu en
aðrir flokkar í þessu landi, þá þarf ekki annað en
að minna á, eð við höfum áratugum saman þmist verið
í hreinum meirihluta eða haft helming fylgis í höfuð-
borg landsins, Reykjavík, samtímis því, sem við höfum
haft kringum 40-50% alls fylgis í landinu. Það þarf
ekki mikla söguþekkingu til að vita, að enginn einræðis-
flokkur hefur nokkru sinni haft svo mikið fylgi, þegar
hann hefur þóttist til valds. Þessa sterku aðstöðu

hefur okkur aldrei komið til hugar að nota flokknum til framdráttar eða til að sýna sitjandi ríkisstjórn ögrun, jafnvel þótt hún væri okkur algerlega andstæð. Sízt er hallsó á aðra flokka, þó að sagt sé, að Sjálfstæðisflokkurinn er öruggasti lýðfæðisflokkur landsins.

Hláflegast er þó, þegar ásakanir um skort á lýðræðisást eru bornar fram gegn Sjálfstæðisflokknum af mönnum, sem ekki sjá annað úrræði betra í stjórnmálum landsins en að mynda stjórn með náverandi formanni Alþýðusambands Íslands. Menni, sem nú hefur gengið á hönd kommúnistaflokksins og sjálfur beitti sé fyrir því í verkfallinu haustið 1952, að mjólk bænda af Suðurlandsþinglandinu var hellt niður af ofbeldismönnum á vegum úti. Svo að ekki sé á það minat, að nú reynir þessi einkavinur Framsóknarmanna með öllum ráðum að gera Alþýðusamband Íslands að auðvirðulegu tæki til stuðnings í valdebrólti sínu og kommúnista. Stuðningur Framsóknarmanna í síðustu Alþingiskosningum við þennan mann og dálæti Tímans á honum nú eru dæmi um þá bilun í raunverulegum stuðningi ráðamanna þar í hóp við lýðræðisöflin í landinu, sem of víða verður vart.

Hitt er e.t.v. meira gamanmál en þó íhugunarvert, þegar í Tímanum var nýlega borin fram bein tillaga um að sprengja í loft upp hús, sem Morgunblaðið er að byggja í Reykjavík, og skömmu síðar vær þar kvartað undan þeirri ósvífni, að forsætisráðherra landsins skyldi hafa laumast í útverpið á þjóðhátíðardaginn

til að ávarpa Íslendinga. Hefur slíkt ávarp þó verið festur liður í Þjóðhátíðinni allt frá því að lýðveldið var stofnað og raunar áður, og sagði forsætisráðherrann að þessu sinni ekkert annað í ræðu sinni, en það, sem Öll ríkisstjórnin er sam- mála um.

Þá er tal^oð um milliliðagróðann, sem haldið er uppi til að spilla samvinnu/Sjálfstæðismenn. Hver er stærsti og mesti milliliðurinn hér á landi nú annar en einmitt Samband íslenskra samvinnufélaga? Ég hef aldrei heyrt, að Tíminn eða Framsóknarmenn færuðust yfir því, að gróði Sambandsins og félaga þess væri of mikill. Þvert á móti hefur Tíminn verið í líf og blóð ólögleg gróðatöku þessara fyrirtækja, jafnvel svo milljónum skifti. Og eftir, að Hæstiréttur hefði kveðið upp dóm sinn, var síður en svo breytt til. Þá var það Hæstiréttur, sem var sekur, en hinir dæmdu Sambandsþjónar saklausir sem umglömb.

Þó að sannað sé að þessir aðilar hafi hér gengið of langt, segi ég síður en svo, að gróði þessa mikla milliliðs, S.Í.S., sé annars of mikill. Hitt er annað mál, hvort allir sjái, að milliliðagróða Sambandsins sé áföð réttilega verið. Það er ekki vízt, að allir viðskiftamenn kaupfélaganna telji það t.d. sjálfsgöða ráðstöfun, þegar S.Í.S. keypti vörulager raunverulega gjaldþrota vefnaðarvörubúðar í Reykjavík fyrir mun herra verð en kaupmenn þar vildu borga og S.Í.S. bauð þeim mun meira, sem kaupmennirnir ^{umfa} varfærnari Hatt er við að þar hafi verið á ferðinni hagsmunir

annarra en þeirra, sem við örðugustu aðstaðurnar eiga að búa úti á landi.

Sem dæmi annarra milliliða, er leggja fyrir fé má nefna bankana, tryggingarfélagin og Eimskipafélag Íslands. Hið síðast talda hefur þó undanferin á ekki einu sinni getað lagt svo mikið til hliðar að nærri nægi, til að standa undir lögheimluðum afskriftum skipanna. Eimskipafélagið, sem stundum hefur safnað miklu fé, er bezta sönnun þess, hversu fjársöfnun er nauðsynleg til uppbyggingar atvinnurekstrarins. Ég hygg, að flestum Íslendingum muni hitna um hjartarætur, þegar þeir sjá hinn glæsta skipaflota, sem Eimskipafélag Íslands er nú búð að koma sér upp og enginn óski þá eftir að hann væri minni, heldur flestir að hann væri enn stærri og glæsilegri. En þessara skipa hefði ekki verið hægt að afla, ef félagið hefði ekki á stundum grætt fé og þá lagt það til hliðar til síðari framkvæmda.

Svipuðu máli er að gegna um bankana. Hvernig eiga þeir að geta staðið undir lánsfjárbörfinni og gert óteljandi einstaklingum og félagasamtökum fært að ráðast í nauðsynlegar framkvæmdir, ef þeir mega ekki safna fé, bæði til útlána og til þess að standa undir óhjákvæmilegum skakkaföllum?

Þeir aðilar, sem ég hefi nú talið, eru langsamlega stærstu milliliðirnir í landinu og gróði einstakra manna, sem sumir sjá ofsjónum yfir, er smáræði

hjá fjársöfnun þessara aðila. Auðvitað á sér stað óheilbrigður gróði hjá sumum einstaklingum. Slíkt verður aldrei umflúið, hvaða reglur sem gilda og hvaða höft og takmarkanir, sem á eru lögð. Hitt er misskilningur, að það þurfi að vera þjóðarheilðinni eða öðrum til tjóns, þó að einstakir umsýslumenn hagnist. Mannleg reynsla sagnar, að þessu er áveg öfugt farið. Öflugasta lyftistöngin til framfara er einmitt fjárhagsgróði einstaklinganna og hér á landi höfum við séð, að meðsköttum og álögum er auðvelt að jafna eftir á, ef einhver tekur of mikið til sín um sinn.

Hætt er og við, að nú sem fyrr sannist, að þótt margur hyggi auð í annars garð, þá skorti nokkuð á, að hann sé slíkur sem ætlað var. Nú nýlega hefur verið lagðir fram eikningar stærsta smá-söluverzlunar fyrirtækisins í Reykjavík, Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis. Þeir sanna, að félag þetta hefur verið rekið með raunverulegum halla og ætti þó að hafa mærgfalt betri aðstöðu en flestir smákaupmenn. Hér kemur enn fram, að veldur hver á heldur, að ekki er fyrir fram víst, að neitt ákveðið verzlunarform sé í sjálfu sér best, heldur er öruggast að leyfa samkeppninni að kveða upp sinn dóm. Það verður almenningi áreiðanlega fyrir bestu.

Þá eru bollaleggjarnar um, að hægt væri að komast hjá verkföllum, ef milliliðirnir græddu ekki eins og þeir gera nú. Um milliliðagróðann er ég

þegar búinn að ræða. En er það rétt, sem sagt hefur verið, að hætta á verkföllum sé t.d. minni, ef samvinnufélög eiga í hlut, heldur en aðrir? Ekki hafa sést þess merki hér á landi. Mjólkursamsalan í Reykjavík og á Selfossi á t.d. ekki í minni vandræðum með starfsmenn í mjólkurbúðum og mjólkurbúum, heldur en þótt einstaklingar rækju þau fyrirtæki. Öti í löndum er og sú reynsla, t.d. í Englandi, að jafnvel þjóðnýting fyrirtækja, svo sem námuiónaðarins brezka, járnbrautanna og fleiri stórstarfrækslu, hefur síður en svo dregið úr verkfallshættunni. Allar bolleleggingar, sem menn heyra umí þessa átt, eru því fámist vísvitandi blekkinger eða óskadraumur, sem enga stoð hefur í veruleikanum.

Sannleikurinn er sá, að tvö eru höfuðmeini íslensks þjóðlífs nú á dögum, sem við komustum ekki hjá að lækna. Annars vegar er það, að sjálft ríkisvaldið er of veikt. Þess vegna er í skjóli verkfalla framið fýmiss konar athæfi, ólögmetur ofbeldisverknaður, sem verkföllum kemur ekki við, og sízt helgast af þeim. Úr þessu verður að bæta, ef réttarríki á að haldast á Íslandi. Það merkir ekki að safna eigi liði gegn verkafélögum eða banna eigi verkfallsrétt þeirra. Slíkt væri algjör fásinna. Ef menn vilja ekki vinna, þá verða þeir ekki með ofbeldi knúðir til þess, og það er jafneðlilegt, að verkamenn eigi rétt á að hætta að vinna, ef þeir fá ekki það, sem þeir telja viðunandi kjör, eins og bóndinn á rétt á að hætta að búa, ef hann telur búskapinn ekki borga sig.

Aðalmeinið er það, að verkafýðshreyfingin íslenska er nú í höndum manna, sem láta annarleg sjónarmið ráða gerðum sínum. Það er ekki velfarnaður verkafýðsins eða raunveruleg kjör hans, sem við er miðað, heldur stjórnsmálabarátta, barátta, til að rífa niður það þjóðskipulag, sem við eigum við að búa, til að greiða götuna fyrir öðru, sem ~~er~~ megin hluti Íslendinga telur miklu lakara. Mest ákallandi verkefnið í íslenskum stjórnámálum nú er það að koma verkafýðshreyfingunni í hendur ábyrgra manna, sem miða störf sín við raunverulega hagsmuni verkamanna á hverjum tíma og annað ekki. Jafnframt þarf að styrkja íslenska ríkisvaldið svo, að líf till hópur ofbeldismanna geti ekki virt að vettugi lög og landsrétt og jafnvel hrifsað til sín völd í landinu, þvert ofan í vilja meiri hluta þjóðarinnar. Efling ríkisvaldsins er ónnig nauðsynlegt til þess, að Íslendingar geti, þegar um hægist í heiminum, einir tekið að sér gæzlu hinna miklu flugvalla, sem hér eru nú komnir.

Hvorugu þessu, þjórgum verkafýðshreyfingarinnar né eflingu ríkisvaldsins, verður náð nema með einlægri samvinnu lýðræðisflokka allra. Í því felst engan veginn, að þessir flokkar þurfi ætíð allir að vera saman í ríkisstjórn. Þvert á móti væri það mun betra fyrirkomulag en nú er, ef fleiri en einn möguleiki væri til myndunar lýðræðismeirihluta stjórnar í landinu. Eins og nú háttar er eini möguleikinn annar en sá, sem nú er, til að koma á starfhæfri stjórn lýðræðisflokka, að Sjálfstæðismenn einir

fái hreinan meiri hluta, því verður skorið við næstu þingkosningar.

Hvað sem því líður, hver fer með völdin hverju sinni, þá þurfa flokkarnir að vera sammála um viss meginatriði til að ríkið geti staðist og þjóðinni vegnað vel. Þeir þurfa í raun og sannleika að vera trúir meginreglum lýðræðisins og jóna ekki aðeins í orði, heldur í framkvæmd, að lögleg stjórn í landinu skuli hafa nægt vald til að engum blandist hugur um, að hún réði þar úrslitum. Og þeir verða að sameinast um það, að bjarga Alþýðusambandi Íslands úr höndum skýja-glópa og einræðissinna. Ég tel samvinnu lýðræðisflokka um þessi dni og fms önnur vera óhjálkvæmlega nauðsyn. En mér er ljóst, að sú samvinna verður fyrst og fremst að byggjast á styrkleika Sjálfstæðisflokksins, flokksins, sem er sterkasta aflið í landinu, flokksins, sem hefur verið í stjórn einn allra flokka allan tímann frá stofnun íslenskra lýðveldisins, það tímabil í Íslands-sögu, sem framfarirnar hafa orðið mestar og vegur þjóðarinnar glæstastur.

Það er styrkur hverju héraði og byggðarlagi að vera í tengslum við þetta mikla meginafi íslenskra stjórnsmála. Það á ekki áður við um ykkar fagra, sögufræga hérað en aðra.

Að lokum vil ég óska ykkur til hamingju með hinn nýja forustumann í héraði Friðjón Þórðarson. Hann er einn þeirra manna, sem í verki hafa sýnt tryggð sína við íslenskar byggðir. Það eru óteljandi menn þ sem fara mörgum orðum um ást sína á sveitunum og

gera sér atvinnu að svívirða okkur, sem í bæjunum
báum, en una sér þó sjálfir hvergi nema við kjöt-
katlana í Reykjavík. Slíka sveitavinna tel ég lítils
virði. Hinir eru líklegir til heillavænlegra áhrifa,
sem sýna með lífi sjálfs síns, að þeir una sér hvergi
nema í heimabyggð sinni. Einn þeirra er Friðjón
Þórðarson. Hann er maður líklegur til mikils embættis-
frama, var í vandasamasta fulltrúaembætti innan lög-
fræðistéttarinnar í Reykjavík, en blandaðist ekki
hugur um eða hikaði augnablik, þegar hann átti kost
á að sækja um sýslumannsembætti í þeirri sveit, sem
hann er alinn upp í og ættaður úr. Hann er fjörmikill
æskumaður, líklegur til fræmkvæmda og menningarauka,
hvar sem hann beitir sér. Ég er viss um, að Dalasýslu
er það mikill fengur að hafa fengið hann fyrir sýslu-
mann og ég er sannfærður um, að Sjálfstæðismenn muni
ekki láta langan tíma líða, þar til þeir hafa einnig
fengið hann kosinn sem þingmann fyrir heimabyggð sína
og þar með tengst á ný trúnaðarböndum við þann flokk,
sem mestu góðu hefur áorkað í íslenskum stjórnámálum,
Sjálfstæðisflokkinn.